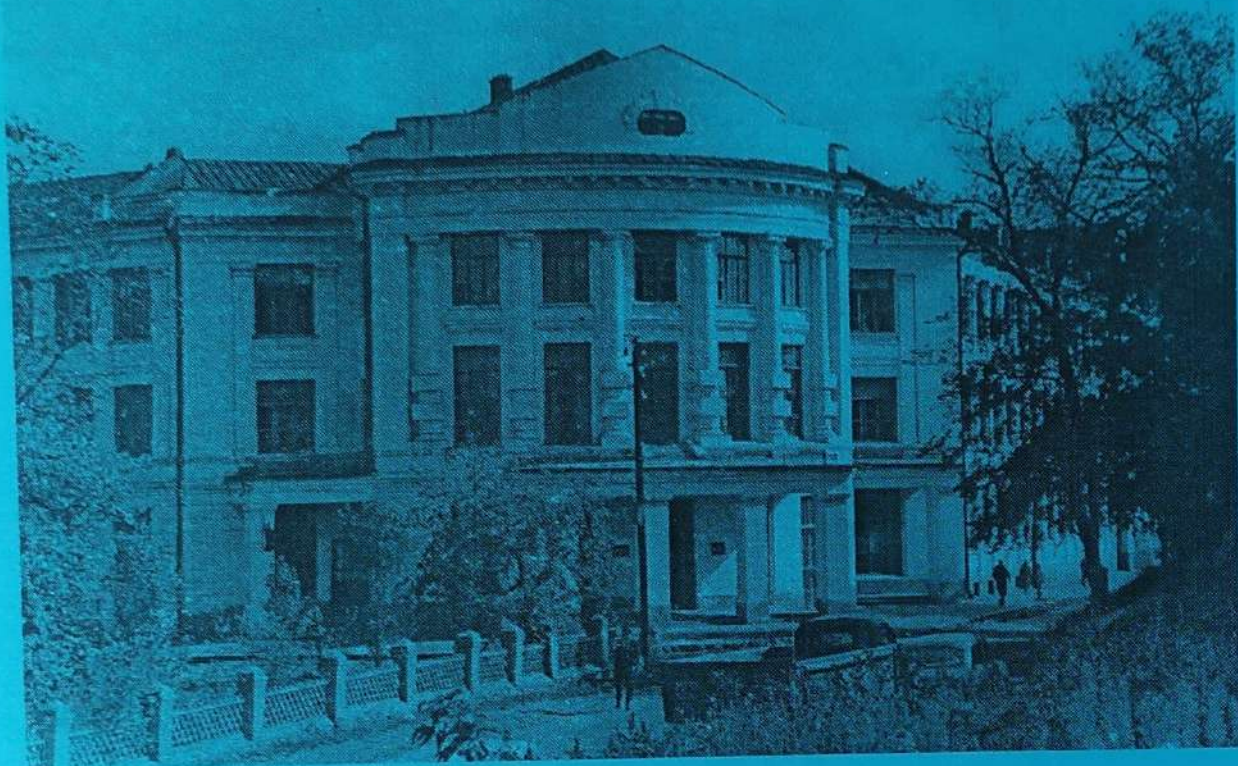

LXXII

Краєзнавчі читання

імені
о. Петра Лебединцева

Біла Церква
2024

Департамент культури та туризму
Київської обласної державної адміністрації
КЗ КОР «Білоцерківський краєзнавчий музей»

LXXII
(72)
Краєзнавчі читання

імені
о. Петра Лебединцева

18 липня 2024 р.

Біла Церква
2024 р.

УДК 908:372.48

ББК 26.891 (4Укр-2 Біла Церква)

К 78

LXXII (72) Краєзнавчі читання імені о. Петра Лебединцева.
18 липня 2024 р. – Біла Церква, 2024. – 58 с.

Редакційна колегія:

Афанасьєва О.В., директорка Білоцерківського краєзнавчого музею;

Петренко В.В., заступниця директорки з наукової роботи Білоцерківського краєзнавчого музею;

Чернецький Є.А., кандидат історичних наук, завідувач відділу інформаційно-краєзнавчої роботи Білоцерківської міської ЦБС, вчений секретар Білоцерківського краєзнавчого музею;

Поплавська С.П., завідувачка науково-методичним сектором Білоцерківського краєзнавчого музею.

На обкладинці: Білоцерківський національний аграрний університет. Фото 1960-х років.

Автори відповідають за повноту висвітлення досліджуваних питань, системність викладу, достовірність наведених фактів, посилання на джерела, написання власних імен, географічних назв тощо.

© Білоцерківський краєзнавчий музей, 2024

Олександр Мартиненко,
історик, редактор
1-ої категорії інформаційно-
краєзнавчого відділу БМЦБС;
Олена Поліщук,
завідувач архівом БНАУ

Історія створення кафедри фізичного виховання Білоцерківського національного аграрного університету

У 2022 році кафедрі фізкультури та спорту університету виповнилося 90 років та 150 років як фізичне виховання, або гімнастику, розпочали викладати в цьому закладі ще за часів гімназії.

Як зазначає у своїй статті Олексій Стародуб,³ ініціатива впровадження в навчальних закладах занять із фізичної культури в Російській імперії належала військовому відомству. Поштовхом до цього стала поразка в Кримській війні 1853–1856 років. У 1856 р. учасник цієї війни, відомий хірург, а також попечитель Одеського навчального округу Микола Пирогов звернувся до уряду з проханням щодо організації інституту із підготовки фахівців викладання гімнастики, проте його ініціатива не була підтримана.

На підтримку цього напряму першими виступили лікарі навчальних закладів та безпосередньо, гімназій. Вони мотивуючи це поганою загальною фізичною формою учнів, що було пов'язано з незадовільним санітарним станом, нестачею лікарів та лікарень у містах, періодичними спалахами епідемії.

Така думка лікарів розділила суспільство на два “табори”, особливо батьків учнів. Одні з них вважали, що фізичне виховання потрібно, що це зміцнить здоров'я дітей, а інші побоювалися що “фізичне виснаження” вплине на розумові здібності дітей, приводячи, як приклад, селян. Проте, саме слово «гімназія» походить від грецького слова, що тлумачиться як «місце для фізичних вправ».

Великий вплив справила реклама у тодішніх газетах: “Институтъ д-ра І. М. Гарлинскаго физич. метод лѣченія слабих і

³ Стародуб О.В. Розвиток фізичної культури у Білоцерківській гімназії на межі XIX–XX ст. Хронос. Зошит IX. Матеріали засідання краєзнавчого клубу 29 березня 2018 року (част. 1). Біла Церква, 2018. С. 13.

больнихъ. Водолѣченіе, свѣтолѣченіе, електротерапія, гимнастика, масаж, ортопедія. Владімірск[ая], 42. Телефон 852/ Съ почт. П. М. Назаренко”⁴ (мова оригіналу)

Створення наукової системи фізичного виховання в кінці XIX на початку XX сторіччя було пов'язано ще з одним ім'ям – П. Ф. Лесгафт (1837 – 1909).

Згідно з гімназійним статутом 1864 р. вводилися декілька нових обов'язкових предметів, одним з яких була гімнастика.

Але документів уведення цього предмета у навчальну програму Білоцерківської гімназії у період 1864–1874 років, не виявлено.

У період 1872–1890 років гімнастика також не стала обов'язковим предметом. Можливо, в цей час викладання гімнастики поєднувалося зі співами.

Перші згадки про те, що у Білоцерківській гімназії (у 1872–1890 роках реальне училище) був уведений такий предмет, як гімнастика належать до 1872 року, коли на утримання училища з 1 липня 1872 р. по 1 липня 1873 р. включно на гімнастику та співи було виділено 500 карбованців.

Ймовірно викладання гімнастики у закладі у той час було періодичним. Так, на початку 1875 р. через відсутність спеціального вчителя гімнастики й відповідного приміщення заняття не проводилися. З 20 жовтня 1875 р. почали нараховувати окреме жалування для вчителя гімнастики, але хто саме посідав цю посаду невідомо.

У березні 1890 року було отримано дозвіл на виготовлення необхідного гімнастичного обладнання. До нього входили: шведська стінка з навкісною жердиною, канатами, шведською щоглою та звисаючими жердинами; паралельні бруси з пристосуванням до підйому й опускання; приладдя для стрибків у глибину та висоту, горизонтальна перекладина. На цей спортивний інвентар було виділено 200 карбованців.

З протоколів Білоцерківської чоловічої та жіночої гімназій того часу відомо про кількох викладачів гімнастики.

⁴ Кієвлянинъ. 1902. 10 нояб. С. 1.

Рогозинський Іван Йосипович – помічник класних наставників Білоцерківської гімназії. Під час літніх канікул був направлений на короткочасні курси з підготовки вчителів гімнастики до м. Петербург. Витримавши на відмінно практичні випробування у стройових вправах, а також теоретичний іспит з методики викладання гімнастики, отримав свідоцтво на звання викладача гімнастики в навчальних закладах Міністерства освіти. Втім 6 травня 1891 року Рогозинський застрелився внаслідок розумового розладу⁵. Через смерть помічника класних наставників і викладача гімназії Івана Рогозинського директор гімназії 7.05.1891 р. призначив на посаду помічника класних наставників виконуючого обов'язки викладача співів Євтропія Желтовського. Після переведення його до Житомирської гімназії 1.10.1891 р. на його місце переміщений помічник класних наставників Житомирської прогімназії Антон Баккалинський.

Викладання гімнастики надано поручику 2 артилерійського мортирного полку Миколі Проселкову з 1.09.1891 р.⁶

Наступними викладачами гімнастики були: Ушаков Микола Григорович – поручик, викладав з 1 вересня 1891 до 1894 року; Скрябін Сергій Іванович – у 1894 – 1897 роках; Кабанов Олександр Олександрович – поручик 2-го мортирного артилерійського полку⁷. Закінчив Московське юнкерське училище. В Білій Церкві з 1897 року⁸; Набоков Олександр Олексійович – у 1897–1904 роках; Палх Франц Іванович⁹ – з 1909¹⁰ по 1916¹¹ рік.

⁵ Стародуб О. В. Розвиток фізичної культури у Білоцерківській гімназії на межі ХІХ–ХХ ст. Хронос. Зошит ІХ. Матеріали засідання краєзнавчого клубу 29 березня 2018 року (част. 1). Біла Церква, 2018. С. 13.

⁶ Отчет о состоянии гимназий Киевского учебного округа за 1891 год. ЦДІАК України. Ф. 707. Оп. 144. Спр. 61. Арк. 391 зв.

⁷ Полк містився у Білій Церкві в районі нинішнього Критого ринку.

⁸ Отчет о состоянии гимназий Киевского учебного округа за 1891. ЦДІАК України. Ф. 707. Оп. 144. Спр. 61. Арк. 391 зв.

⁹ Див. далі “Додаткова інформація” Палх Франц Іванович.

¹⁰ ЦДІАК Україна. Ф. 707. Оп. 73. Оп. 47. Арк. 42 зв.–46.

Викладання гімнастики військовими не було чимось незвичним для нашого міста. В середніх навчальних закладах Білої Церкви також викладачами були військові. Так, у чотирикласному училищі викладав підпрапорщик Якименко Степан Лукич, а у дворічних педагогічних курсах – капітан з артилерії Лось Борис Никифорович.

У 1901 році 410 учнів (99,2%) Білоцерківської чоловічої гімназії займалися гімнастикою¹².

На педагогічних радах чоловічої та жіночої гімназій, що відбулися 14 січня 1903 р., констатувалося, що постановка фізичних вправ у цих закладах не доведена до сучасних вимог через відсутність відповідного приміщення, а також фахівця.

На засіданні педради гімназії 4 червня 1905 р. директор Константинов підняв питання щодо прийняття заходів із метою поліпшення справи фізичного виховання учнів. Педрада постановила клопотатися про придбання на суму до 600 карбованців гімнастичних знарядь і обладнання для залу. Планувалося придбати нові паралельні бруси й перекладину виписати з-за кордону, незважаючи на високу ціну, оскільки у Києві подібних не виготовляли. У Києві ж передбачалося придбати наступне знаряддя: дві гімнастичні драбини, дві жердини для лазіння, канат, мат для стрибків, пару кілець із приладдям для підйому й опускання, трапецію, шкіряного гімнастичного коня з ручками, 60 дерев'яних гімнастичних паличок, 30 пар булав та шкіряного м'яча.

Завдяки придбаному знаряддю року 1905 року у Білоцерківській гімназії було створено "гімнастичне містечко" для занять на свіжому повітрі, а одну залу обладнали спортивним інвентарем. Також була збільшена кількість уроків з гімнастики до 13 на тиждень (?-авт.).

З 1906–1907 н. р. у молодших класах Білоцерківської жіночої гімназії теж була введена гімнастика.

¹¹ Отчет о состоянии Белоцерковской мужской гимназии за 1915–1916 учебный. ЦДІАК України. Ф. 707. Оп. 166. Спр. 55А. Арк. 12–19.

¹² Отчет о состоянии Белоцерковской гимназии за 1901 год. ЦДІАК України. Ф. 707. Оп. 153. Спр. 64.

Арк. 15–19 зв.

Фізичні вправи гімназистів на той час складалися з військової гімнастики (фронт, марширування) та рухливих ігор (гра в м'яч, біг). Ті, хто мешкав у гімназійному пансіоні (гуртожитку), грали ще й у крокет. Серед учнів також було поширене катання на ковзанах на відведеному на річці місці та їзда на велосипедах.

Гімназистки ж лише в гарну погоду вправлялися в різного роду іграх у гімназійному саду¹³.

31 січня 1896 року, завдяки зусиллям Лесгафта, було організовано "Тимчасові курси для приготування керівниць фізичних вправ та ігор"¹⁴, що відкрило шлях до отримання такої освіти для жінок.

Об'ява, яка була розміщена у Харківській газеті "Утро" за 1910 рік, сповіщала про це так: "Въ сентябрь 1910 г. открываются ВЫСШЕ КУРСЫ въ зданіи¹⁵ Біологической лабораторіи П. Ф. Лесгафта. Курси имѣют цѣлью служить широкому распространенію высшаго образования и будутъ давать не только специальное, но и общее высшее образование. Курсы состоятъ изъ одного основнаго факультета (2 года) и четырехъ специальныхъ (по 2 года): Физико-математическаго, Юридическаго, Историко-филологическаго и Педагогическаго¹⁶. ... Плата за слушание лекцій 75 руб. въ годъ. Прошенія и справки: СПБ.,¹⁷ Англійскій пр., д. 32. Лічныя объясненія тамъ же по понедѣльникамъ и пятницамъ отъ 5 до 6 час. веч. Пока на курсы допускаются лишь женщины. Ожидается разрѣшеніе и для мужчинъ."¹⁸

На 1917–1918 н. р. у Білоцерківській жіночій гімназій було 366 учениць, котрі вивчали окрім обов'язкових предметів ще й низку необов'язкових, серед яких з 19 червня 1917 року була й гімнастика. Вів її учитель зі спеціальною підготовкою¹⁹.

¹³ Нині внутрішній сквер університету.

¹⁴ В оригіналі – "Временные курсы для приготовления руководительницъ физическихъ упражненій и игр.

¹⁵ Тут і далі текст подається мовою оригіналу.

¹⁶ Саме на педагогічному факультеті готували викладачок фізичного виховання

¹⁷ Санкт-Петербург

¹⁸ Утро. 1910. 30 мая. С. 1.

¹⁹ Дело об отчете по Белоцерковской женской гимназии за 1917 год. ЦДІАК України. Ф. 707. Оп. 168. Спр. 547.

Разом із закриттям гімназії закінчилася й епоха викладання гімнастики у класичних гімназіях. Після чого про фізичне виховання учнів було забуто на довгих 5 років.

1923 року²⁰ в Білій Церкві було організовано відділ, що об'єднував в собі охорону здоров'я та фізкультуру. Його діяльність поширювалася не тільки на місто, а й на увесь повіт.

“В 1923 році при повітвиконкомі засновано раду фізкультури та спорту. З ініціативи Ради були відкриті спортивні майданчики при школах, в політехнічному²¹ та педагогічному²² технікумах, починаючи з 1924 року організуються перші спортивні колективи на підприємствах... зокрема на заводі ім. 1 Травня²³, на залізничній станції, в політехнікумі, при профорганізації харчовиків, медпрацівників, трудівників зв'язку, та на околицях міста.”²⁴

У 1928 році окружний відділ фізкультури (ОРФК) святкував своє п'ятиріччя, що стало першим найбільшим спортивним святом у місті.

Стаття тренера Білоцерківського сільськогосподарського політехнікуму Улановського А., надрукована в місцевій газеті, більш змістовно описує цю подію²⁵.

Першим керівником ОРФК став всесвітньо відомий лікар хірург-гінеколог Петро Михайлович Буйко²⁶.

²⁰ Павловський А. Біла Церква. Історико-публіцистичний нарис. За Ленінські кадри. 1966. 15 квіт. С. 2.

²¹ Тут мається на увазі Білоцерківський національний аграрний університет.

²² Нині Білоцерківський педагогічний коледж.

²³ Остання назва заводу – Білоцерківський завод сільськогосподарських машин, або “Білоцерківсільмаш”.

²⁴ Павловський А. Біла Церква. Історико-публіцистичний нарис. За Ленінські кадри. 1966. 15 квіт. С. 2.

²⁵ Див. далі “Додаткова інформація”. До п'ятиріччя радянської фізкультури на Україні.

²⁶ Мартиненко О., Поліщук О. Петро Михайлович Буйко – перший голова Білоцерківської окружної ради фізкультури і спорту та здоров відділу. Хронос. Зошит XII. Матеріали засідання краєзнавчого клубу 25 жовтня 2018 року. Біла Церква, 2018. С. 45–61.

*Фото І. Коган Ш. Х. 1935 рік.
Друкується вперше.*

У акті директора Похилевича про передачу технікуму за 11 квітня 1927 року згадується гурток фізкультури²⁷. У 1928 році Білоцерківський політехнікум уже мав свою футбольну команду.

Наскільки молодь була залучена до спорту можна судити з такого цікавого факту. Крім звичайних на той час видів спорту, таких як біг, лижі, хокей, футбол, шахи, важка атлетика, студенти мали змогу займатися таким екзотичним на той час східним двобоєм як “Джиу-Джитсу”, купивши у книгарнях міста довідник “Полный справочник по физкультуре. Все виды спорта “ДЖИУ-ДЖИТСУ” и др. Свыше 500 стр. 100 рис. – 2.50 к.”²⁸.

З отриманням технікумом статусу інституту були організовані кафедри. Однією з перших стала кафедра фізкультури, а її першим керівником був Коган Шоель Хаймович²⁹ (фото 1).³⁰ Потім його змінив Кваша Андрій Гаврилович (з 1.04.1938 по 5.07.1941 р.).

На сьогодні, крім завідувача кафедри, відомо декілька прізвищ викладачів, які працювали до 1941 року.

Улановський А-ій (? – авт.) у 1920-х роках був тренером з футболу команди політехнікуму, суддею Білоцерківської колегії суддів з футболу, писав статті, присвячені фізкультурі та спорту,

²⁷ Акт щодо передачі технікуму від директора Похилевича наступному директору – Бойко від квітня 11 дня 1927 року м. Біла Церква. Архів музею БНАУ.

²⁸ Полный справочник по физкультуре (реклама). Радянська Нива. 1929. 2 берез. С. 6.

²⁹ Див. далі “Додаткова інформація”. Коган Шоель Хаймович.

³⁰ В альбомі 1-го випуску Білоцерківського ветзоотехнікуму 1935 р. зазначений як Каган С. Е. Експозиція музею БНАУ.

ЛЕКТОР

КАГАН.С.Е

*Фото 2. Професор Грейліх Є. О.
Друкується вперше.*

в місцевій газеті. Був чемпіоном міста з шахів. У 1928 році брав участь у чемпіонаті України з шахів, що проходив у м. Харків³¹.

Стражевський Валентин Володимирович (з 1 вересня 1938 по 5 липня 1941), Берестов³² (згадується 13 січня 1938 р.)³³, Зімарєв А.³⁴ (викладав у 1936 – 1940 рр.³⁵).

Але не тільки викладачі кафедри були популяризаторами фізкультури, спортом цікавилися та займалися викладачі інших кафедр. Так, наприклад, викладач кафедри агрохімії Цирфа Д. І. брав участь у змаганнях на першість політехнікуму з шахів, і посів третє місце серед 33 учасників³⁶.

Професор кафедри патфізіології тварин Буйко Петро Михайлович, який до цього був завідувачем міського та повітового відділу фізкультури та спорту, теж всіляко продовжував підтримувати усі ініціативи у цій сфері.

Проте найзапеклішим прихильником фізичного виховання молоді був перший завідувач кафедри фармакології Грейліх Євграф Оскарович (фото 2). Він був одним з перших восьми слухачів відкритих у вересні 1877 року, курсів “фізичного виховання” професора П. Ф. Лесгафта³⁷.

³¹ Радянська Нива. 1928. 15 лип. С. 6.

³² Згадується у статті “ПЛАН Проведення фізкультурного свята в м. Білій Церкві на честь всесоюзного дня фізкультурника 30 червня 1940 р. Соціалістична правда. 1940. 29 черв. С. 4.

³³ Згадується у заліковій книжці Коваленко В. П., агрофак, випуск 1941 р. Архів БНАУ.

³⁴ Залікова книжка Кочмарик О. Й., випускниця вет.факу. 1946 р. Архів БНАУ.

³⁵ Залікова книжка студента ветеринарного факультету БЦСГІ Маньковського П. М. Архів БНАУ.

³⁶ Шахи й шашки. Радянська Нива. 1928. 28 лют. С. 4.

³⁷ Див. далі, “Додаткова інформація”. Спогади Грейліха.

У 1936–37 н. р. фізкультура викладалася у 5-му семестрі в обсязі 44 години, а вже у 1937–38 н. р. обсяг годин був 88 і викладалася вона у 2-му семестрі.

З 1940 року студенти БЦСГІ мали змогу тренуватися не тільки на стадіоні чи свіжому повітрі, але й у міському спортивному залі. Але він мав деякі недоліки. Ось як про це писала газета «Соціалістична правда»: ³⁸«У нашому місті є чималий зал фізкультури і спорту, в якому тренуються гімнасти спортивних організацій – "Спартак", с/г інституту, фельдшерсько-акушерської школи та інш. Міський комітет в справах фізкультури і спорту не подбав, щоб створити всі умови для тренувань. Правда, зал відремонтований добре, але на всіх снарядах – бруссях, турніках, козлах, на лавках і вікнах пилюга, павутинням засновані електролампи. Зал і досі не опалюється. Коли хто з спортсменів хоче тренуватися в одній лише майці, то повинен годину бігати по залу, щоб нагрітися. Але ж від цього можна і простудитися. Ми, гімнасти, вимагаємо від міського комітету по справах фізкультури і спорту опорядити зал, снаряди, створити всі умови для нормальних тренувань". Де знаходився цей зал досі невідомо.

З 1 січня 1941 року міським комітетом у справах фізкультури і спорту була відкрита ковзанка на річці Рось. Було також впорядковано хокейне поле. У БЦСГІ були організовані хокейні команди³⁹. Влітку 1941 року планувалося побудувати також відкритий басейн для студентства. Але всьому завадила війна.

З 1944 по 1948 рік фізкультура як предмет викладався на кафедрі військово-фізичної підготовки. Й тільки у 1948 році згідно з розпорядженням Головного управління зооветеринарних вузів Міністерства вищої освіти СРСР за №98/Ш від 24 лютого 1948 року було організовано кафедру фізичного виховання та спорту з таким штатом: завкафедри – 1; старші викладачі – 2; викладачі – 2; усього – 5 чоловік. Погодинний фонд збільшено на 1000 годин, на посаду т.в.о. завкафедри призначено Стражевського В. В. з оплатою 1800 крб на місяць⁴⁰.

³⁸ Вимагаємо культурного спортивного залу. Соціалістична правда. 1940. 12 лист. С. 4.

³⁹ По місту і району. Соціалістична правда. 1940. 30 груд. С. 4.

⁴⁰ Наказ БЦСГІ №65 від 18 березня 1948 року. Книга Наказів БЦСГІ 1948 р. Архів БНАУ.

Фото 3. Баскетбольний майданчик у внутрішньому сквері Інституту, 1955 рік.⁴¹ Друкується вперше.

Відразу після звільнення Білої Церкви у 1944 році місце, де студенти мали б можливість тренуватися, було багато, тому спортивні майданчики обладнували навіть на території інституту. Так, між третім корпусом та будинком, побудованим у 1896 році, в якому нині розміщується відділ міжнародних відносин, був волейбольний майданчик, а у внутрішньому сквері – баскетбольний (фото 3). Крім цього, студенти тренувалися на міському стадіоні. (Навіть зараз власником міського стадіону є Міністерство освіти України).

У 1969 році кафедра отримала власну спортивну базу “Колос”⁴², яка була побудована на березі річки Рось біля центрального міського пляжу. Інституту також був переданий

⁴¹ Альбом зоофаку 1955 р. Архів музею БНАУ.

⁴² До цього критий спортивний зал знаходився у колишніх стайнях Браницьких. Зараз там гаражі БНАУ, які знаходяться за адресою б-р Олександрійський, 2.

LXXII (72) Краєзнавчі читання імені о. Петра Лебединцева

Преображенський собор, площі якого використовувалися, як зал для важкої атлетики.

У серпні 2023 року кафедра фізкультури, яка декілька разів змінювала свою назву, була об'єднана з кафедрою психології та отримала нову назву – кафедра психології та здоров'я людини, відкривши нову еру в історії свого розвитку.

Назви кафедри (предмета/курсу) з 1872 по 2023 рік.

№п/п	Назва	Роки
1.	Гімнастика (курс)	1872–1918
2.	Фізичного виховання (гурток)	1923–1931
3.	Кафедра фізичного виховання	1931–1941
4.	Кафедра військово-фізичної підготовки ⁴³	1944–1948
5.	Кафедра фізичного виховання та спорту	1948–2013
6.	Кафедра здоров'я та фізичної рекреації	2013 – серпень 2023
7.	Кафедра психології та здоров'я людини	з серпня 2023 – дотепер

Завідувачі кафедри з 1931 по 2023 рік

№п/п	П. І. Б.	Роки
1.	Коган Шоель Хаймович	1931 (?) – 1935 – 1938
2.	Кваша Андрій Гаврилович	1938 – 1941
3.	Афанасьєв М. А. ⁴⁴ (майор)	1944
4.	Кіреєв І. С. (майор)	1944 – 1948
5.	Стражевський Валентин Володимирович	1948 ⁴⁵ – 1950

⁴³ Вперше згадується як кафедра військово-фізичної підготовки у наказі по БЦСГІ №219 від 15.12.1944 р. Книга наказів по БЦСГІ 1944 р. Архів БНАУ.

⁴⁴ Вперше згадується у наказі по БЦСГІ №60 від 8 квітня 1944 року. Книга наказів БЦСГІ 1944 рік. Архів БНАУ.

⁴⁵ Призначений т.в.о. завідувача кафедри згідно з наказом БЦСГІ №65 §2 від 18 березня 1948 року. Книга наказів БЦСГІ 1948 рік. Архів БНАУ.

LXXII (72) Кращі читання імені о. Петра Лебединцева

6.	Бакланов Петро Іванович	1950 – 1954
7.	Корсунов Микола Васильович	1955 – 1966
8.	Халявінський Андрій Іванович	1967 – 1974
9.	Брейш Едгар Ерістович	1975 – 1981
10.	Максимченко Володимир Іванович	1982 – 1984, 1986 – 1988
11.	Лакіза Олексій Миколайович	1985 – 1986
12.	Дудник Олександр Кирилович	1988 – 2023

Перелік відомих на сьогодні час викладачів кафедри з 1920 по 1970 роки.

№п/п	П. І. Б.	Роки
1	Улановський А-ій (?)	1920-ті
2	Зімарев А.	1936 – 1940
3	Кваша Андрій Гаврилович	1938 – 1941
4	Стражевський Валентин Володимирович	1938 – 1941; 1948 – 1950
5	Берестов	До 1941
6	Векслер С. Д. ⁴⁶	1950-ті
7	Бакланов Петро Іванович	з 1 вересня 1949 ⁴⁷ – 1954
8	Чванило М. В.	? – 1.10.1949 ⁴⁸
9	Цихоцький Леонід Анатолійович ⁴⁹	12.11.1944 – ?
10	Костецький Ю. А. ⁵⁰	? – 1951 – ?
11	Вінников Л. Ф. ⁵¹	? – 1951 – ?
12	Жданов М. П. (вів факультативно курс важкої атлетики) ⁵²	? – 1950 – ?

⁴⁶ Книга наказів по інституту за 1950 рік. Наказ №35 від 16.02.1950 р. Архів БНАУ.

⁴⁷ Книга наказів БЦСП за 1949 рік. Наказ №174 від 1.09.1949 р. Архів БНАУ.

⁴⁸ Там само. Наказ №203 за 19 вересня 1949 року. Архів БНАУ.

⁴⁹ Див. далі “Додаткова інформація”. Цихоцький Леонід Анатолійович”

⁵⁰ Книга наказів БЦСП за 1951 рік. Наказ №226 від 11.11.1951 року. Архів БНАУ.

⁵¹ Там само.

LXXII (72) Кращі знанні читання імені о. Петра Лебединцева

13	Гроховський В. В. ⁵³	? – 24.12.1945
14	Чернов Сергій Андрійович ⁵⁴	1.04.1951 – ?
15	Ніренштейн Григорій Ісакович	15.09.1954 ⁵⁵ - 1958
16	Смірнов Матвій Іванович ⁵⁶ (ст. викладач)	5.08.1957 – ?
17	Сосурова Ольга Олександрівна	1957 – ?
18	Міропольський Григорій Давидович (ст. викладач) ⁵⁷	7.09.1959 – 16.05.1967
19	Халявінський Андрій Іванович ⁵⁸	1961 – ?
20	Лабунець Віктор Іванович (асистент кафедри) ⁵⁹	1.03.1962 – 1.09.1962
21	Терещук Л. Й. ⁶⁰	? – 1972 – ?
22	Петрусь А. І. ⁶¹	? – 1972 – ?
23	Фастовець Л. Б. ⁶²	? – 1972 – ?
24	Постолатій В. Ф. ⁶³	? – 1972 – ?

Додаткова інформація

Палх Франц Іванович – член гімнастичного товариства “Сокіл” у Празі. Чех, римо-католик. Наказом попечителя округу від 27 вересня 1906 р. допущений з 1 серпня до посади вчителя гімнастики жіночої гімназії. Палх викладав гімнастику в суворо встановленій системі та у послідовності, за розробленою програмою. Зверталася увага на фізичний розвиток учнів. Вони

⁵² Книга наказів БЦСП за 1950 рік. Наказ №275 від 20.10.1950 року. Архів БНАУ.

⁵³ Наказ №186 за 21.12.1945 р. Книга наказів БЦСП за 1945 рік. Архів БНАУ.

⁵⁴ Особова справа №5 Чернов С. А. Архів БНАУ.

⁵⁵ Згідно наказу БЦСП №157/П від 15.11.1954 р. Особова справа №4. Ніренштейн Г. І. Архів БНАУ.

⁵⁶ Див. далі “Додаткова інформація” – Смірнов Іван Матвійович.

⁵⁷ Особова справа №170. Міропольський Г. Д. Архів БНАУ.

⁵⁸ Див. далі “Додаткова інформація”. Халявінський Андрій Іванович.

⁵⁹ Особова справа №1 Лабунець В. І. Архів БНАУ.

⁶⁰ Максимченко В. Зміни на краще. Ленінський шлях. 1972. №7. С. 4.

⁶¹ Там само.

⁶² Там само.

⁶³ Там само.

займалися рухливими іграми, різними рухами, вправами з рухомим та нерухомим знаряддям. Гімнастиці навчалися всі учні та учениці, за винятком тих, що мали фізичні вади.

Невдовзі деякі гімназисти старших класів, які зацікавилися гімнастикою, виказали бажання стати інструкторами. Вони двічі на тиждень від 6-ї до 8-ї години, а іноді й у святкові дні вивчали більш складні вправи на перекладині та брусах під безпосереднім керівництвом викладача Палха. Це було відмічено в їхніх характеристиках.

Франц Палх також став ініціатором проведення гімнастичних свят, які проводилися щороку рік у травні на подвір'ї гімназії у присутності батьків учнів та почесних гостей. Для свята наймався оркестр та завчасно друкувалися афіші, на що з казни гімназії виділялося 40 карбованців. Перше таке свято відбулося 19 травня 1906 року, вдруге воно пройшло 9 травня 1907 року.

Перше відділення відкривали учні підготовчого й I класів, що виконували під музику три фігури із національними прапорами. У перервах проводилися змагання зі стрибків через мотузку, метання спису. Учні II, III, IV класів під музику виконували три фігури із палицями. Завершували відділення вправи інструкторів на паралельних брусах та фехтування на рапірах за французькою школою і на еспадронах – за італійською.

У другому відділенні відбувалися змагання з бігу на 100 ярдів, зі стрибків у довжину та метання диску. У перервах між ними учні старших класів під музику виконали три фігури загальних вільних рухів, а інструктори виступили з вправами на перекладині. Свято завершував показ трьох фігур вправ із булавами, що виконали під музику учні різних класів.

У програмі гімнастичного свята, яке пройшло 24 травня 1909 року, особливим було те, що у змаганні взяли участь учениці II–V класів, які показали п'ять фігур, гімнастичні ігри, змагання зі стрибків через мотузку.

До програми гімнастичного свята, що відбулися 6 вересня 1913 р. входило вже 9 вправ.

Гімнастичні свята деколи відвідували спеціальні ревізори, щоб ознайомитися з постановкою фізичного виховання у навчальних закладах. Так, у 1911 році гімназію відвідали полковники Назімов та Соловійов.

Підготовка була настільки високою, що вихованців білоцерківських гімназій – п'ять хлопчиків та дев'ять дівчат – було запрошено 2 лютого 1913 р. до участі у гімнастичному святі в Києві, яке відбулося у приміщенні парафіяльного училища ім. Миколи Терещенка. На цьому святі білоцерківська дівоча команда вправами з булавами завершувала виступ вихованок середніх навчальних закладів Києва й Білої Церкви⁶⁴.

Коган (Каган) Шоель Хаймович – народився у 1901 році у м. Біла Церква. За національністю єврей. У 1922 році був заарештований як учасник спортивної сіоністської організації “Маккабі”. На час другого арешту, 1 квітня 1938 року, був завідувачем кафедри фізкультури та інструктором зі спорту Білоцерківського сільськогосподарського інституту. За вироком “трійки” від 13 квітня 1938 року засуджений до розстрілу. 10 травня 1938 року розстріляний⁶⁵.

Розбіжності щодо прізвища та ініціалів зустрічаються тричі. Перше було наведено вище. В одній із залікових книжок студентів того часу записано тільки прізвище “Каган”⁶⁶, під прізвищем “Каган С. Е.” він згадується в альбомі 1-го випуску

⁶⁴ Стародуб О. Розвиток фізичної культури у Білоцерківській гімназії на межі XIX–XX ст. Хронос. Зошит IX. Матеріали засідання краєзнавчого клубу 29 березня 2018 року (част. 1). Біла Церква, 2018. С. 13.

⁶⁵ Сосни замість обелісків (Білоцерківський мартиролог)/упоряд. В. О. Коломієць. Біла Церква: Білоцерківське добровільне товариство незаконно репресованих., 2011. 544 с.: іл.

⁶⁶ Залікова книжка Вакуленка О. М., випускника агрономічного факультету 1938 року. Архів БНАУ.

Білоцерківського ветзоотехнікуму 1935 року, але зазначений як лектор, хоча єдиний серед них зі значком “ГПО”⁶⁷.

Цихоцький Леонід Анатолійович – зарахований на кафедру фізично-військової підготовки старшим викладачем, з випробувальним терміном 2 місяці. За освітою був військовим медиком⁶⁸.

Смірнов Іван Матвійович⁶⁹ – народився у 1920 році у Калузькій області, Ізносівський р-н, с. Сігове. Освіта неповна середня. Стаж з 1936 року. До БЦСГІ працював у ДСТ “Буревісник”. Одружений. Мешкав за адресою Банкова, 7.

Халявінський Андрій Іванович⁷⁰ – асистент кафедри фізвиховання. Народився у 1935 році. У 1958 році закінчив Київський інститут фізкультури. До роботи в інституті працював на Буддільниці №9. Одружений. Мешкав за адресою вул. Ставищанська №78.

Стаття в газеті «Радянська нива»: “До п'ятиріччя радянської фізкультури на Україні” – “5-ть років тому постановою президії ВУЦВК'а була при ньому організована Вища Рада фізичної культури та окрради фізкультури при ОВК. ... за підтримкою Наркомздоров'я і Наркомвоєнмора були організовані вони. Окрради фізкультури мали значну вагу в справі, втілення радянської фізкультури в широкі маси. По лінії культурно-освітньої роботи фізкультури було приділено окреме місце в робітничих клубах. Перші роки окрради фізкультури довелося взяти на себе чимало завдань. Потрібно було з'ясувати вагу та значення фізкультури, організувати гуртки, залучити до цієї роботи установи охорони здоров'я та наросвіти. На сьогодні ми вже маємо великі досягнення... фізкультура стала невід'ємною

⁶⁷ ГПО – аббревіатура “Готов до праці та оборони”.

⁶⁸ Наказ №219 за 15 грудня 1944 року. Книга наказів по БЦСГІ за 1944 рік. Архів БНАУ.

⁶⁹ Особова картка обліку. Архів БНАУ.

⁷⁰ Там само.

часткою побуту працюючих. Фізкультура поширилась і на село. На районах є 49 гуртків ФК з 1880 членами.

З нагоди 5-тиріччя фізкультури на Україні, з 15-го жовтня по 15-е листопада по всіх районах та в місті Білій Церкві відбудеться святкування. 20-го жовтня почав працювати зимовий тир, який уже гарно обладнаний. 21-го відбулось змагання в стрільянні на кращого стрільця, фізкультурника і фізкультурницю з "призом 5-тиріччя". 28-го жовтня у клубі "Харчосмак" відбудеться урочисте засідання окрради фізкультури об'єднано з бюро ФК ОРПС, ІНО⁷¹, представників зацікавлених організацій, низових гуртків фізкультури, представників учбово-технічної секції з такою програмою дня: 1. Доповідь про організацію, діяльність, досягнення ОРФК; 2. Вшанування старих робітників окружної ради й інструктора організатора т. Забілу, голову УТХ тов. Ельгорта та інструктора т. Сурічана; 3. Роздача дипломів та призів учасникам окрспартакіади, Всеукраїнської спартакіади, і змагань в день 14-го МЮД'у; 4. Виступи двох груп юних піонерів (хлопців та дівчат); 5. Виступи шкільних груп; 6. Виступ, гуртка кооператшколи (вправи з гвинтівками); 7. Виступ гуртка мехпрофшколи; 8. Фізкультагітка гуртка технікуму⁷²; 9. Виступи на приладдях (турніку, бруссях, коню); 10. Шаховий матч.

Також буде виставка діяльності ОРФК за 5-ть минулих років і демонстрування приладів антропометричного кабінету. По районах відбудуться фізкультконференції з спеціальними доповідями про фізкультуру. Відбудеться і пленум райрад фізкультури, спортвиступи, відкриття тирів, нових гуртків ФК...⁷³.

Спогади Грейліха. "По окончании курса в учительской семинарии, я как лучший ученик, был командирован на только-

⁷¹ ІНО – Інститут народної освіти. Нині Київський державний університет ім. Шевченка

⁷² Тут мається на увазі нинішній БНАУ.

⁷³ Уланівський А. До п'ятиріччя радянської фізкультури на Україні. Радянська Нива. 1928. 27. С. 5.

что открытые тогда профессором П. Ф. Лесгафтом курсы, именовавшиеся "Курсами Физического Воспитания". По своему содержанию и назначению эти курсы имели целью подготовить руководителей по систематическому физическому воспитанию учащихся в средних учебных заведениях. Мысль о необходимости проводить в учебных заведениях не только умственное образование, но заботится также и о систематическом физическом воспитании растущего поколения являлась в то время совершенно новою. И то, что теперь является предметом обязательным во всех учебных заведениях под именем физкультуры, тогда встречало упорное сопротивление со стороны педагогического мира. Для успешного прохождения этих курсов требовалось, со стороны лиц поступающих на них, достаточная осведомленность в области анатомии, физиологии, психологии, гигиены и проч. Лиц удовлетворяющих таким требованиям пожелавших поступить на возникавшие курсы оказалось со всей империи 8 человек, в числе каковых был и я. Профессору Лесгафту удалось организовать курсы при Медико-Хирургической Академии и привлечь к преподаванию, кроме самого, несколько выдающихся профессоров Академии и Петербургского университета, как Сеченов, Овсянников, Бородин, Бекетов и др. При указанном малом составе курсов между курсантами и профессорами установились совершенно товарищеские, дружелюбные отношения. А вращение в среде профессоров, большая часть которых была медиками, было причиной возникновения у меня желания сделаться врачом. ...⁷⁴

⁷⁴ Особова справа №181. Грейліх Євграф Оскарович. Автобіографія. Архів БНАУ.

LXXII (72)
Краєзнавчі читання

**імені
о. Петра Лебединцева**

18 липня 2024 р.

Редакційна колегія:

директорка музею **Афанасьєва О.В.** (головний редактор),
заступниця директорки з наукової роботи **Петренко В.В.**,
вчений секретар **Чернецький Є.А.**,
завідувачка науково-методичним сектором **Поплавська С.П.**

КЗ КОР «Білоцерківський краєзнавчий музей»
09117, Київська обл., м. Біла Церква, площа Соборна, 4
тел./факс 8(04563) 5-55-52
bts-museum@ukr.net
www.bkm.in.ua

Свідоцтво про внесення до Держреєстру суб'єктів
видавничої справи серії ДК № 2612 від 12.09.2006 р.